

ПІДПРИЄМСТВА ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Є. С. Градобоева

*Інститут економіко-правових досліджень НАН України,
вул. Університетська, 77, м. Донецьк, Україна, 83048.*

E-mail: bettti@yandex.ru

Отримана 16 січня 2012, прийнята 24 лютого 2012.

Анотація. У статті оцінено сучасний стан підприємств житлово-комунального господарства України. Автором виявлено особливості економіко-правового забезпечення тарифорегулювання на послуги, що надаються підприємствами сфери життєзабезпечення, а також проаналізовано основні причини збитковості їх господарювання. Розроблено пропозиції щодо стабілізації діяльності комунальних підприємств та розвитку житлово-комунального господарства України в сучасних умовах господарювання, в яких автор звернув увагу на необхідність активізації управлінської діяльності на підприємствах житлово-комунального господарства, посилення виконавчої дисципліни серед співробітників підприємства, реалізації заходів з фінансового оздоровлення комунальних підприємств, ресурсо- та енергоощадних, інвестиційних, інноваційних проектів в сфері житлово-комунального господарства.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, підприємство, тарифи, собівартість, місто, розвиток, господарювання, управління.

ПРЕДПРИЯТИЯ ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Е. С. Градобоева

*Інститут економіко-правових досліджень НАН України,
ул. Университетская, 77, г. Донецк, Украина, 83048.*

E-mail: bettti@yandex.ru

Получена 16 января 2012, принята 24 февраля 2012.

Аннотация. В статье оценено современное состояние предприятий жилищно-коммунального хозяйства Украины. Автором выявлены особенности экономико-правового обеспечения тарифорегулирования на услуги, предоставляемые предприятиями сферы жизнеобеспечения, а также проанализированы основные причины убыточности их хозяйствования. Разработаны предложения по стабилизации деятельности коммунальных предприятий и развития жилищно-коммунального хозяйства Украины в современных условиях хозяйствования, в которых автор обратил внимание на необходимость активизации управленческой деятельности на предприятиях жилищно-коммунального хозяйства, усиление исполнительской дисциплины среди сотрудников предприятия, реализации мер по финансовому оздоровлению коммунальных предприятий, ресурсо- и энергосберегающих, инвестиционных, инновационных проектов в сфере жилищно-коммунального хозяйства.

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, предприятие, тарифы, себестоимость, город, развитие, хозяйствование, управление.

PUBLIC UTILITY ECONOMY ENTERPRISES: PROBLEMS AND PROSPECTS OF ECONOMIC

Yelyzaveta Gradoboeva

Institute of Economic and Legal Research under NAS of Ukraine,

77, University Str., Donetsk, Ukraine, 83048.

E-mail: bettti@yandex.ru

Received 16 January 2012, accepted 24 February 2012.

Abstract. The paper assessed the current state of housing and communal services of Ukraine. The author of the peculiarities of the economic and legal support tarifoeregulyuvannya for services provided by the enterprises of life support, as well as analyzed the main causes of loss of their livelihoods. The proposals for stabilization of the utilities and the development of housing and communal services of Ukraine in the current economic conditions in which the author drew attention to the need to strengthen the management of the enterprises of housing and communal services, strengthening executive discipline among the employees, the implementation of measures for the financial health of utilities, resource and energy saving, investment and innovation projects in housing and communal services.

Keywords: public utility economy, enterprise, tariffs, costs, city, development, economic, management.

Вступ

Підприємства житлово-комунального господарства (далі – ЖКГ), діяльність яких спрямована на задоволення першочергових потреб населення і створення необхідних умов для функціонування всіх галузей національного господарства, є невід’ємною частиною сфери життєзабезпечення міст України, що обумовлює гостроту та актуальність проблематики розвитку ЖКГ в ринкових умовах господарювання, важливість невідкладного вирішення пов’язаних з цим економічних і соціальних питань, першочергову необхідність всебічного наукового дослідження як загальних теоретичних аспектів функціонування комунальних підприємств, економіко-правових засад управління ними, так і проблем практичного тарифотворення на послуги сфери життєзабезпечення.

Серед учених, роботи яких присвячені дослідженню зазначених питань, слід виокремити А. Бабак, Ю. Боброва, О. Димченка, І. Заблюдську, Т. Качалу, О. Ольшанського, У. Письменну, В. Полуянова, Л. Тарасенко тощо [1–10]. У дослідженнях цих авторів доволі детально аналізуються сучасні проблеми ЖКГ України, перешкоди і перспективи реалізації сучасних форм господарювання у житлово-комунальній сфері міста, широко висвітлюються теоретичні

та практичні аспекти організації ефективного функціонування підприємств сфери життєзабезпечення, ціно- і тарифоерегулювання на їх послуги, надається критична оцінка відповідного вітчизняного законодавства. Проте, незважаючи на те, що питанням управління місцевим господарством, зокрема у сфері ЖКГ, підвищення ефективності функціонування та розвитку ЖКГ в регіональному та міському вимірі, а також в розрізі підприємств сфери життєзабезпечення присвячено низку наукових праць відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, існуючий науковий доробок з цієї проблематики характеризується вузькою спрямованістю, фрагментарністю дослідження окремих проблемних аспектів, відсутністю комплексності. Отже, сучасний стан вирішення перелічених питань є суперечним, у зв’язку з чим на цей час існує гостра потреба в подальших поглиблених дослідженнях як економічних, так і правових засад забезпечення розвитку ЖКГ України в ринкових умовах господарювання в цілому і стабілізації діяльності комунальних підприємств зокрема.

Об’єктивна потреба в розробці цього напрямку визначила мету дослідження.

Отже, **метою** статті є визначення детермінант збитковості функціонування комунальних підприємств в сучасних умовах господарюван-

ня, особливостей економіко-правового забезпечення тарифорегулювання на послуги, що надаються підприємствами сфери життєзабезпечення, і обґрунтування пропозицій щодо стабілізації їх діяльності та оптимізації тарифоутворення на комунальні послуги.

Виклад основного матеріалу

Оцінка сучасного стану ЖКГ України, зокрема проблем і особливостей функціонування підгалузей тепло-, водопостачання та водовідведення, перешкод для здійснення ефективної діяльності та розвитку господарюючих суб'єктів-представників сфери життєзабезпечення, аналіз основних причин збитковості їх господарювання дозволяє констатувати, що сучасний складний економічний стан комунальних підприємств багатьох міст України обумовлений, перш за все, кумулятивним впливом низки чинників як економічного, так і правового характеру.

Зокрема, слід наголосити на надмірно високому рівні *енергоємності вітчизняних систем життєзабезпечення*. Так, підприємства ЖКГ України, на яке доводиться близько 25 % всього енергоспоживання, при наданні послуг з опалення в перерахунку на 1 м² опалювальної площі споживають в середньому 1,4 т умовного палива, що в 1,5 рази перевищує аналогічні показники США і в 2,5–3,0 рази – Швеції – країни з суворішим, ніж в Україні, кліматом. В цілому, галузь ЖКГ України споживає обсяг природного газу, зіставний з газоспоживанням всього господарського комплексу Польщі, причому ВВП останньої перевищує українські показники в 8 разів. Загальна вимога законодавства про житлово-комунальні послуги щодо встановлення цін (тарифів) на ці послуги на підставі економічно обґрунтованих витрат на рівні, який не може бути нижчим за собівартість, зумовила пропорційне збільшенню енергоємності зростання тарифів, що, у свою чергу, збільшує собівартість промислової продукції, що випускається в Україні, знижує життєвий рівень населення, незважаючи на субсидії, що надаються малозабезпеченим категоріям споживачів [11, с. 50].

Поглиблює кризовий стан житлово-комунальної сфери хронічна *відсутність коштів у*

місцевих бюджетах. Зокрема, у прогресії зростає відсоток застарілого обладнання, який на цей час становить 25 %, знос основних фондів у водопровідно-каналізаційному господарстві – 62,2 %, міському електротранспорті – 84 %. Державна підтримка галузі з року в рік скорочувалась. Так, якщо у 2007 р. в галузь було направлено 3,4 млрд грн., то у 2008 р. вже 1,2 млрд грн., а в 2009 р. та 2010 р. виділено лише по 320 млн грн. [12, с. 4]. З метою виконання Загальнодержавної програми реформування та розвитку ЖКГ у державному бюджеті України на 2011 р. на підтримку галузі спрямовано 1 270,8 млн грн., що є на рівні 2008 р.

Окремо слід зупинитися також на аналізі одного з найважливіших чинників збитковості комунальних підприємств – *нормативно-правової бази, яка регламентує порядок встановлення тарифів на послуги з централізованого водопостачання та водовідведення, централізованого опалення і постачання гарячої води, що останнім часом зазнала суттєвих змін*. Так, 22 липня 2010 р. набрав чинності Закон України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг» № 2479-VI [13], яким до повноважень Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг, віднесено встановлення тарифів на комунальні послуги суб'єктам природних монополій (абз. 7 п. 2 ч. 1 ст. 6). Термінологічний апарат цього Закону розкриває поняття «суб'єкт природної монополії» у значенні суб'єкта господарювання будь-якої форми власності, який провадить діяльність на ринку, що перебуває у стані природної монополії, у сфері централізованого водопостачання та водовідведення і транспортування теплової енергії магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами (п. 1 ч. 1 ст. 1) [13]. При цьому заслуговує на відповідну увагу те, що згідно з ч. 1 ст. 14 Закону України «Про житлово-комунальні послуги» від 24 червня 2004 р. № 1875-IV [14], залежно від порядку затвердження цін/тарифів на житлово-комунальні послуги останні поділяються на три групи. Зокрема, першу групу складають житлово-комунальні послуги, ціни/тарифи на які затверджують спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади, а у випадках, передбачених законом, – Національна комісія, що здійснює державне регулювання

у сфері комунальних послуг та Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики. У логічному взаємозв'язку з положеннями Закону України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг», можна дійти висновку про зарахування законодавцем до складу першої групи тарифів тих, які затверджуються на централізоване водопостачання та водовідведення, централізоване опалення і постачання гарячої води.

Слід зауважити, що до прийняття Закону України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг», тарифи на зазначені послуги затверджувалися органами місцевого самоврядування. Такий порядок тарифоутворення цілком відповідав інтересам територіальних громад та забезпечував достатньо високий рівень оперативності прийняття рішень із коригування тарифів (як правило, зміну їх рівня у бік збільшення) залежно від економічно обґрунтованих витрат на виробництво та надання відповідної послуги. Повноваження органів місцевого самоврядування щодо встановлення тарифів на комунальні послуги були закріплені у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР [15]. Наразі система тарифоутворення змінилася, дещо ускладнивши порядок прийняття рішень зі встановлення нових або зміни існуючих тарифів на комунальні послуги. Адже зміни вартості будь-яких складових тарифу, які викликають потребу його перегляду в цілому, обумовлюють необхідність звернення комунальними підприємствами до Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг (далі – Національна комісія). При цьому, як свідчить аналіз практики господарювання комунальних підприємств, навіть за наявності економічно обґрунтованих витрат на виробництво конкретного виду послуги у розмірі вищому за існуючий тариф, Національна комісія не завжди оперативно вживатиме заходів щодо забезпечення їх відповідності, що унеможливує доведення розміру затверджених тарифів до рівня економічно обґрунтованих витрат комунальних підприємств на виробництво послуг.

Тобто на сьогодні для комунальних підприємств практично всіх міст України характерна ситуація, при якій діючі тарифи на послуги, що надаються ними, незважаючи на їх перегляд і

поетапне підвищення, фактично є збитковими, що багато в чому обумовлено випереджальними темпами зростання цін на ресурсно-матеріальну складову вартості послуг. Звісно, за таких умов неминучою є тенденція неухильного збільшення фактичної собівартості послуг підприємства при відповідному скороченні рівня її відшкодування затвердженими тарифами. При цьому слід підкреслити, що ключовою умовою, за якої допускається встановлення конкретного розміру тарифу на послуги комунальних підприємств, відповідним законодавством України визнане відшкодування різниці, яка утворюється внаслідок невідповідності затвердженого тарифу економічно обґрунтованим витратам на її виробництво та надання (ч. 4 ст. 10 Закону України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг», ч. 5 ст. 9 Закону України «Про ціни і ціноутворення» [13; 16]). Проте, як свідчить практика діяльності багатьох комунальних підприємств, вони не отримують коштів з бюджету на покриття збитків з різниці в тарифах, оскільки Законом України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» видатки на відшкодування різниці між затвердженими тарифами та економічно обґрунтованими витратами на відповідні послуги не передбачені, а отже і надання послуг здійснюється ними у межах тарифів, які не відшкодовують фактичної собівартості виробництва таких послуг. Природно, що вирішення проблеми відшкодування різниці між економічно обґрунтованими витратами на виробництво послуг та діючим тарифом за відсутності коштів у державному бюджеті уявляється вкрай складним завданням. В той же час, здійснюючи державне регулювання цін (тарифів) на життєво важливі послуги, держава відповідним чином покладає на себе обов'язок нести додаткові витрати, пов'язані з відшкодуванням збитків, які виникають у їх виробників – комунальних підприємств сфери життєзабезпечення.

Крім того, слід зазначити, що за умов довготривалості процедур коригування, узгодження та затвердження тарифів на послуги комунальних підприємств при випереджальному зростанні цін (тарифів) на складові їх собівартості, збільшенні мінімальної заробітної плати, ставок податків та зборів, а також відсутності бюджетного фінансування на покриття збитків з різниці в тарифах на зазначені послуги об'єктивно склалася ситуація, коли значна частина отриманого підприєм-

ствами доходу спрямовується на відшкодування витрат, а не на здійснення капітальних інвестицій. Отже, обсяги капітальних інвестицій підприємства є недостатніми, що призводить до значно нижчих темпів оновлення основних засобів в порівнянні з темпами старіння та обумовлює їх значний знос і відповідні аварійні ситуації на водопровідно-каналізаційних та теплових мережах, велику кількість поривів *та наднормативні невиробничі втрати води і тепла*.

Таким чином, надання житлово-комунальних послуг на цей час характеризується низьким рівнем економічної і соціальної ефективності, що обумовлене двома основними взаємопов'язаними причинами: важким фінансовим станом, збитковістю підприємств ЖКГ та низькою якістю послуг, що надаються ними.

З одного боку, значний знос основних виробничих фондів, використання відсталих технологій і експлуатація застарілих мереж призводить до неефективного використання ресурсів та значних обсягів їх втрат і, відповідно, обумовлює високу енерго- і матеріаломісткість виробництва та надання послуг. При цьому тарифоутворення, що будується на витратному принципі, не стимулює комунальні підприємства до реалізації енерго- і ресурсощадних заходів відповідних інвестиційних та інноваційних проектів і програм, залишаючи якість комунальних послуг украй низькою, а їх вартість високою (*внутрішні чинники збитковості*). Внаслідок цього фактично переважає більшість комунальних послуг надається не в повному обсязі або з порушенням регламентованих параметрів, характеризується низькою якістю і високим рівнем собівартості.

З іншого боку, – недосконалість нормативно-правового забезпечення процесів тарифорегулювання на комунальні послуги, зокрема в частині довготривалості, громіздкості процедур встановлення, узгодження та затвердження тарифів, що не дозволяє мобільно реагувати на чергові кон'юнктурні зміни разом із низькою платіжною дисципліною і, відповідно, значними обсягами дебіторської і кредиторської заборгованості за спожиті послуги й ресурси, негативно відбивається на результатах фінансово-господарської діяльності комунальних підприємств та виступає визначальними чинниками збитковості їх фінансово-господарської діяльності (*зовнішні чинники збитковості*).

Отже, об'єктивно складається ситуація, коли рівень затверджених тарифів на послуги підприємства не дозволяє в повній мірі забезпечити фінансування витрат на їх виробництво. Дисбаланс між діючими затвердженими тарифами і економічно обґрунтованими витратами комунальних підприємств, а відповідно і фактичною собівартістю послуг, що надаються ними, негативно впливатиме на результати фінансово-господарської діяльності та додатково створюватиме перешкоди для стабілізації виробництва, сприятиме збільшенню збитковості підприємств сфери життєзабезпечення, призводить до гострої нестачі власних обігових коштів і, відповідно, до зростання кредиторської заборгованості господарюючих суб'єктів сфери перед постачальниками ресурсів, що обумовлює необхідність використання кредитів банків на реконструкцію мереж водопостачання і водовідведення, тепломереж, а також для розрахунків з контрагентами (перш за все, для покриття накопиченої комунальними підприємствами внаслідок недостатності коштів кредиторської заборгованості за енергоресурси та покупні матеріали і послуги).

Кумулятивна дія зазначених чинників збитковості зрештою призводить до зниження конкурентоспроможності вітчизняних комунальних підприємств, погіршення якості послуг, що надаються ними, виступаючи перешкодами для їх ефективного функціонування, а також створюючи передумови збитковості підприємств ЖКГ та посилюючи негативні тенденції погіршення їх фінансового стану, що в цілому обумовлює інвестиційну непривабливість сфери життєзабезпечення в сучасних умовах господарювання.

Необхідно визнати, що збільшення тарифів на житлово-комунальні послуги збільшує навантаження на бюджет, призводить до зростання заборгованості населення і відділів субсидій. Проте, якщо не підвищувати тарифи, комунальні підприємства будуть схильні загрози подальшого погіршення фінансового стану і, нарешті, стагнації, оскільки в умовах відсутності бюджетного фінансування на покриття збитків з різниці в тарифах на комунальні послуги це єдина можливість забезпечити беззбитковість функціонування та поліпшення результатів фінансово-господарської діяльності підприємств сфери життєзабезпечення. Більш того, в Україні існує така проблема, як відсутність технологічної підготовки, що підкріплює прагнення держави добитися

практичного вирішення проблеми повної компенсації вартості спожитих населенням послуг. Відсутність приладів обліку у більшості споживачів серед населення примушує використовувати в розрахунках норми споживання. Це, у свою чергу, не стимулює до скорочення водоспоживання при підвищенні тарифів, а при їх незмінному рівні призводить до додаткових витрат підприємств. Отже, одним з резервів скорочення збитковості комунальних підприємств слід зазначити необхідність активізації роботи з установами приладів обліку водоспоживання.

Також в сучасних складних умовах господарювання комунальних підприємств (включаючи, зокрема, збитковість фінансово-господарської діяльності, низьку платіжну дисципліну, значні обсяги дебіторської та кредиторської заборгованості, а, отже, гостру нестачу обігових коштів) їх керівництву необхідно активізувати управлінську діяльність, в межах якої здійснювати усі можливі заходи, спрямовані на пошук інструментів та важелів зменшення витрат і собівартості та підвищення якості послуг, резервів досягнення беззбитковості господарювання та підвищення ефективності діяльності підприємств, включаючи зокрема такі:

- посилення виконавчої дисципліни серед співробітників підприємства, а також активізація претензійно-позовної роботи із споживачами послуг щодо стягнення дебіторської

заборгованості, реструктуризація та ліквідація заборгованості населення, а також інших категорій споживачів;

- термінову реалізацію затверджених заходів, спрямованих на зменшення технологічних витрат та скорочення витрат тепла і питної води, організацію ефективного обліку витрат виробництва;
- подальшу реалізацію запланованих заходів з фінансового оздоровлення комунальних підприємств, ресурсо- та енергоощадних, інвестиційних, інноваційних проектів із залученням усіх можливих форм фінансування (включаючи пошук та використання механізмів пільгового позикового фінансування, використання інструментарію державно-приватного партнерства у сфері життєзабезпечення тощо), що багато в чому сприятиме міському розвитку та створить передумови беззбиткового господарювання комунальних підприємств та ефективного функціонування і підвищення інвестиційної привабливості ЖКГ України.

Підґрунтя для проведення подальших досліджень можуть скласти питання вдосконалення процесів економіко-організаційного забезпечення розвитку ЖКГ України та підприємств сфери, зокрема за рахунок систематизації економічних індикаторів та фінансових джерел цього розвитку в контексті визначених пріоритетів.

Література

1. Андрійчук, М. Д. Сучасні форми господарювання у житлово-комунальній сфері міста [Текст] : монограф. / М. Д. Андрійчук, І. В. Заблудська, І. М. Салуквадзе. – Луганськ : Вид-во «Ноулідж», 2011. – 192 с.
2. Бабак, А. Державне регулювання ціноутворення і розвиток конкуренції у житлово-комунальній сфері [Текст] / А. Бабак // Конкуренція: Вісник Антимонопольного комітету України. – 2011. – № 1(40). – С. 44–47; № 2(41). – С. 16–19.
3. Бобров, Ю. И. Перспективы применения механизма государственно-частного партнерства в Донецком регионе в решении муниципальных проблем (Донецкий регион, Украина) [Текст] / Ю. И. Бобров // Вестник МАГ: информационно-аналитический журнал Ассоциации «Международная Ассамблея столиц и крупных городов (МАГ)». – 2011. – № 4(32). – С. 42–45.

References

1. Andriichuk, M. D.; Zablodska, I. V.; Salukvadze, I. M. Modern forms of management in city housing and communal services. Monograph. Lugansk: Publisher «Noulidzh», 2011. 192 p. (in Ukrainian)
2. Babak, A. State regulation of price forming and competition development in housing and communal services. In: *Competition: Visnyk of antimonopoly committee of Ukraine*, 2011, No. 1(40), p. 44–47; No. 2(41), p. 16–19. (in Ukrainian)
3. Bobrov, Yu. I. Prospects of using the mechanism of state and private partnership in Donetsk region while solving municipal problems (Donetsk region, Ukraine). In: *Bulletin of IAC: informational analytical journal of the Association "International Assembly of capitals and cities"*, 2011, No. 4(32), p. 42–45. (in Russian)
4. Dimchenko, O. V. Housing and communal services in the reformation process: analysis, design,

4. Димченко, О. В. Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління [Текст] : монографія / О. В. Димченко ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2009. – 356 с.
5. Качала, Т. М. Житлово-комунальне господарство в системі міського комплексу [Текст] : монографія / Т. М. Качала. – К. : Наукова думка, 2008. – 416 с.
6. Ольшанський, О. В. Управління місцевим господарством: механізм удосконалення : монографія / О. В. Ольшанський. – Харків : Константа, 2008. – 158 с.
7. Письменна, У. Є. Ринки електричної і теплової енергії в Україні: структура, ціноутворення і регулювання [Текст] / У. Є. Письменна ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2008. – 208 с.
8. Полуянов, В. П. Организационно-экономический механизм эффективного функционирования предприятий жилищно-коммунального хозяйства [Текст] : монографія / В. П. Полуянов. – Донецк : Ін-т економіки пром-сти, 2004. – 220 с.
9. Реформування житлово-комунального господарства: теорія, практика, перспективи [Текст] : монографія / О. М. Тищенко, М. О. Кизим, Т. П. Юр'єва та ін. – Харків : Видівничий Дім «ІНЖЕК», 2008. – 368 с.
10. Тарасенко, Л. М. Інноваційне управління у сфері житлово-комунального господарства [Текст] / Л. М. Тарасенко, О. М. Русинів // Прометей. – 2011. – № 1(34). – С. 194–199.
11. Правовое обеспечение экономического суверенитета в условиях международной интеграции [Текст] : доклад (раздел к докладу по исследовательскому проекту «Национальный суверенитет Украины в условиях глобализации») / под ред. В. К. Мамутова. – Донецк : ИЭПИ НАН Украины, 2011. – 105 с.
12. Рибак, В. Альтернативи подальшому підвищенню ролі регіонів у розвитку держави немає [Текст] / В. Рибак // Голос України. – 2011. – 20 апреля (№ 72(5072)). – С. 4.
13. Про державне регулювання у сфері комунальних послуг [Текст] : Закон України від 9 липня 2010 р. № 2479-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55. – Ст. 1844.
14. Про житлово-комунальні послуги [Текст] : Закон України від 24 червня 2004 р. № 1875-IV // Офіційний вісник України. – 2004. – № 30. – Ст. 1985. – (Зі змін. та допов.).
15. Про місцеве самоврядування в Україні [Текст] : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170. – (Зі змін. та допов.).
16. Про ціни і ціноутворення [Текст] : Закон України від 3 грудня 1990 р. № 507-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 52. – Ст. 651. – (Зі змін. та допов.).
- management Monograph. Kharkiv: XNAMG, 2009. 356 p. (in Ukrainian)
5. Kachala, T. M. Housing and communal services in the system of city complex. Monograph. Kyiv: Scientific opinion, 2008. 416 p. (in Ukrainian)
6. Olshanskii, O. V. Administration of city economy: improvement mechanism. Monograph. Kharkov: Constant, 2008. 158 p. (in Ukrainian)
7. Pysmenna, U. Ye. Markets of electrical and heat energy in Ukraine: structure, price formation and regulation. Kyiv, 2008. 208 p. (in Ukrainian)
8. Poluianov, V. P. Organizational and economic mechanism of efficient functioning of enterprises of housing and communal services. Monograph. Donetsk: Industrial Economics Institution, 2004. 220 p. (in Russian)
9. Tyshchenko, O. M.; Kyzym, M. O.; Yureva, T. P. et al. Reformation of housing and communal services: theory, practice, prospects. Monograph. Kharkiv: "INJEK" Publishing, 2008. 368 p. (in Ukrainian)
10. Tarasenko, L. M.; Rusinov, O. M. Innovative management in housing and communal services. In: *Prometey*, 2011, No. 1(34), p. 194–199. (in Ukrainian)
11. Mamutov, V. K. (Ed.) Legal support of economic sovereignty in the conditions of international integration: report (a part to the report of the research project "National sovereignty of Ukraine in globalization situation"). Donetsk: IEPI NAN Ukraine, 2011. 105 p. (in Russian)
12. Rybak, V. There are no alternatives of further increasing of the importance of regions in the development of the state. In: *Voice of Ukraine*, 2011, No. 72(5072), p. 4. (in Ukrainian)
13. Law of Ukraine No. 2479-VI dated back to July, 9, 2010 "State regulation of the communal services". In: *Official Bulletin of Ukraine*, 2010, No. 55, item 1844. (in Ukrainian)
14. Law of Ukraine No. 1875-IV dated back to June, 24, 2004 "Housing and communal services". In: *Official Bulletin of Ukraine*, 2004, No. 30, item 1985. (With changes and additions). (in Ukrainian)
15. Law of Ukraine No. 280/97-BP dated back to May, 21, 1997 "Local governing of Ukraine". In: *Register of the Parliament of Ukraine*, 1997, No. 24, item 170. (With changes and additions). (in Ukrainian)
16. Law of Ukraine No. 507-XII dated back to December, 3, 1990 "Prices and price forming". In: *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukrainian SSR*, 1990. No. 52, item 651. (With changes and additions). (in Ukrainian)

Градобоева Єлизавета Сергіївна – кандидат економічних наук, Інститут економіко-правових досліджень НАН України, старший науковий співробітник відділу економіко-правових проблем містознавства. Наукові інтереси: економіко-організаційне забезпечення розвитку житлово-комунального господарства міста, ефективного управління діяльністю містообслуговуючих підприємств, управління ціно- і тарифоутворенням на їх продукцію та послуги.

Градобоева Єлизавета Сергеевна – кандидат экономических наук, Институт экономико-правовых исследований НАН Украины, старший научный сотрудник отдела экономико-правовых проблем градостроения. Научные интересы: экономико-организационное обеспечение развития жилищно-коммунального хозяйства города, эффективного управления деятельностью градообслуживающих предприятий, управления цено- и тарифообразованием на их продукцию и услуги.

Yelyzaveta Gradoboeva – PhD (Economics), Institute of Economic and Legal Research under NAS of Ukraine, senior research worker of department Economic and Legal problems of city. Research interests: Economic and Organization provision for development of public utility economy in a city, effective management, pricingsmanagement on their products and services, activity of city-servicing enterprises.